

LA DONACIÓ DE DUES CAVALLERIES PROPIETAT DE LEGITIMISTES FETA PER PERE IV DESPRÉS DE LA REINTEGRACIÓ DE MALLORCA

GABRIEL ENSENYAT PUJOL

La qüestió de la confiscació dels béns dels legitimistes partidaris de la monarquia mallorquina, decretada i duita a terme per Pere IV després de la reintegració de Mallorca, ha merescut l'atenció dels historiadors només d'una manera molt superficial. Amb tot, sabem que el Cerimoniós, entre les diverses mesures aplicades contra els seus adversaris, procedí al segrest de llur patrimoni, moltes vegades de certa consideració puix que bona part dels més significatius jaumistes eren persones riques i de bona posició, tant social com econòmica. La disposició afectà sobretot aquelles persones que després de l'ocupació de 1343 fugiren cap al Rosselló al costat de Jaume III o bé les que foren sentenciades a l'illa a la pena capital. El fet, que posteriorment donà lloc a un intricat plet amb els descendents dels afectats, per mor de la seva il·legalitat,¹ serví els interessos de la monarquia des d'un doble caire: com a mesura repressiva contra els addictes al monarca destronat i, al mateix temps, com a font d'ingressos de la Corona, ja que aquesta obtingué amb la transferència de les propietats incautades uns notoris beneficis econòmics que li permeteren, en primer lloc, fer cara al finançament de les mateixes campanyes militars contra Jaume III, com ara la del Rosselló.² A això, emperò, hi podem afegir encara una tercera

motivació: la de recompensar, mitjançant donacions fetes per gràcia especial, alguns dels seus fidels. Precisament és aquest aspecte el que ara ens ocuparà, per a la qual cosa analitzarem dues importants donacions que féu Pere IV: la de la cavalleria de Masnou, Bànyols i Benuir, atorgada a Bertran de Fenollet, i la de la cavalleria d'Estellencs, concedida a Jaume Roig. Així mateix el nou monarca realitzà altres donacions menys significatives com, per exemple, quan el 29 d'octubre de 1343 atorgà al seu procurador Bernat Sa-Morera els dos captius que es trobaven a l'alqueria d'Arnau de Puigdorfila, també segrestada.³

D'antuvi cal dir que les dues donacions no ens eren certament desconegudes, car gaudim d'alguns documents publicats sobre aquestes⁴ els quals, ensems amb els que ara hem examinat, ens permetran conèixer una mica més la dinàmica de les confiscacions i el destí que es donà als dits béns. Amb tot, la documentació conté un altre tipus d'informació, molt valuosa (especialment la que es refereix als censos que satisfien els posseïdors del domini útil de les cavalleries), que aquí no hem aprofitat, ja que no eren aquests aspectes l'objecte del present estudi, però que són de gran utilitat a l'hora d'escometre l'estudi de les cavalleries mallorquines des d'un caire socio-econòmic.

D'altra banda, emperò, caldria referir-se, tot i que fos breument, al concepte mateix de cavalleria, mot que tan sovint ens trobam a la documentació però que encara roman en certa manera confús. El terme genèric de cavalleria, com ha assenyalat M. Barceló, té significats diferents, segons que es tracti d'una simple mesura de superfície o d'un tros de terra sotmès a una sèrie de gravàmens de tipus jurídic, polític i econòmic.⁵ En els casos que estudiam equival, d'acord amb la classificació feta per P. Montaner, a un territori posseït en feu, subjecte a domini directe (i, com veurem, també a domini útil) i a drets dominicals.⁶ Es tracta, doncs, de cavalleries-terra, vinculades al servei de cavalls armats. La seva possessió, com indica A. Le-Senne, «provenia de concessió o d'heretatge, i, venint de part externa, el nou posseïdor havia de demostrar ésser cavaller o 'home de paratge'»,⁷ condició aquesta que complien els nous propietaris de les dues cavalleries damunt dites.

Passem, doncs, a l'anàlisi de les esmentades donacions.

a) Donació de la cavalleria de Masnou, Bànyols i Benuir

Les alqueries de Masnou, Bànyols i Benuir, propietat de la família Puigdorfila, d'ascendència rossellonesa, havien estat transferides per Jaume II a Guillem de Puigdorfila el 22 de juliol de 1281 pel preu de 20.000 sous barcelonesos⁸ i sota la condició de posseir-les en feu de la Corona i prestar el servei d'un cavall armat.⁹ Considerades en conjunt, les tres alqueries formaven una cavalleria, que la documentació anomena indistintament amb el nom de l'una o de l'altra. Rebien tota una sèrie de rendes, sobretot en forma de censos emfitèutics, en metàl·lic o espècies, així com tasques i drets senyorials (lluïsmes, foriscapis i fadigues).¹⁰ El seu emplaçament es trobava dins l'antiga divisió de Canarrosa, a la parròquia d'Alaró, i no podien ésser transferides a cavallers ni eclesiàstics, segons l'antiga i coneguda fórmula introduïda per Jaume I a Mallorca per limitar el creixement dels senyorius.¹¹

Quan es produí la reintegració de la Corona de Mallorca els Puigdorfila es posaren al costat de Jaume III, per la qual cosa foren objecte de les represàlies desencadenades per Pere IV. Un dels seus membres més significatius era Pere de Puigdorfila. Encara en 1344 el trobam participant a la mostra de cavalls armats realitzada aquell any,¹² però poc després ja el veim pres al castell de l'Almudaina, amb altres

opositors,¹³ mentre li era enderrocat l'habitatge.¹⁴ L'any següent fou condemnat a la pena capital, acusat d'haver pres part en una pressumpta conspiració legitimista,¹⁵ la qual cosa implicava també la confiscació del seu patrimoni,¹⁶ entre el qual es trobava l'esmentada cavalleria. Al cap de poc temps, el 19 d'octubre del mateix 1345, Pere IV féu donació de la cavalleria al seu fidel Bertran de Fenollet,¹⁷ germà de Pere de Fenollet, vescomte d'Illa i conseller habitual del Cerimoniós. La concessió incloïa totes les terres i tots els drets i rendes de la cavalleria¹⁸ a excepció dels drets jurisdiccionals, els quals el monarca es retenia expressament, fet que cal remarcar.¹⁹ D'altra banda, la donació estava subjecta a una altra clàusula i era que, si les rendes anuals de la cavalleria ultrapassaven la quantitat de 3.500 sous, el sobrant havia d'ingressar a la procuració reial.²⁰ Finalment s'estipulava que per totes aquelles pertinençes el seu possessor havia de servir amb dos cavalls armats (observem que en el segle XIII Jaume II només havia fixat el servei d'un cavall armat).²¹

Les cavalleries després passaren a mans de la filla i hereva de Bertran de Fenollet,²² la qual posteriorment les transferí a Antoni de Puigdorfila, fill de Pere de Puigdorfila, per la quantitat de 875 lliures, preu que segons declarà el propi Antoni de Puigdorfila era molt inferior al real, car només cobria certes millores fetes per la propietària així com el valor dels béns mobles i semovents (bestiar).²³ La transferència finalment originà un plet entre el procurador reial i l'esmentat Antoni de Puigdorfila per mor del lluíisme que reclamava el primer en virtut dels drets de la corona, estimat en una sisena part.

b) Donació de la cavalleria d'Estellencs

La cavalleria d'Estellencs havia estat establerta en 1234 pel bisbe de Barcelona, Berenguer de Palou, senyor feudal de tot el ponent mallorquí, el qual l'atorgà a Bernat de Mogoda amb l'obligació de servir amb dos cavall armats.²⁴ El nou porcioner, emperò, poc temps després se'n tornà a Catalunya deixant el seu domini illenc, les vicissituds del qual encara no són ben conegudes²⁵ fins que arribam a la concessió feta per Jaume III en la persona de l'Alaman de Móra, amb l'obligació de prestar el servei d'un cavall armat.²⁶ Llavors la cavalleria passà a propietat d'Oliba de Móra, el qual en morir instituí la seva dona Alamanda com a usufructuària i el seu germà Jaume de Móra com a hereu. Com que aquest igualment moria al cap de poc temps, va nomenar hereva de la cavalleria la seva dona Ramona.²⁷ Així les coses, es produeix la reintegració i la fuita de les dues dones, cunyades, que se n'anaren al Rosselló amb Jaume III. Aleshores té lloc la confiscació del seu patrimoni, com els d'altres opositors a Pere IV. Així, veim que en una relació de béns que havien d'expropiar-se a diversos legitimistes feta el 5 d'octubre de 1343 pel governador de Mallorca Arnau d'Erill es troba la cavalleria esmentada.²⁸

Una vegada consumada la confiscació, la cavalleria fou administrada durant un temps breu per la procuració reial. Així, a la mostra de cavalls armats feta el 1344 veim que el servei que havien de prestar els hereus d'Oliba de Móra era realitzat per Huguet Borràs, notari.²⁹ Igualment foren venuts en 1343 una sèrie de béns mobles de la cavalleria pel valor total de 53 lliures, 10 sous i 8 diners.³⁰ Llavors la cavalleria fou atorgada per Pere IV a Jaume Roig, en qualitat de donació, el 3 de juliol de 1344.³¹ Cal dir que aquest personatge el trobam molt sovint a la documentació reial d'aquests anys, car va ser conseller i tresorer d'Aragó (1345-48) i Catalunya (1347-48). Tanmateix no fruïria per molt de temps de la donació, ja que sabem que pel juny de 1348 va morir a conseqüència de la pesta negra.

Abans d'això, emperò, el 29 de desembre de 1345 el monarca havia manat expressament que fos alliberat del servei d'un cavall armat³² que havia de prestar d'acord amb l'obligació contreta en aquest sentit pels anteriors posseïdors i que com hem vist es remuntava a l'establiment creat pel bisbe de Barcelona. D'altra banda, el 13 d'agost de 1346, en plena polèmica sobre els béns expropiats als legitimistes sentenciats a mort en 1345, Pere IV ratificava la donació a causa que les dues dones persistien en la seva rebel·lió.³³

I encara més, el 2 de maig de 1347 el monarca li atorgava la resta dels béns i rendes que havia posseït Oliba de Móra a l'illa, i que eren els següents:

—Un cens anual d'11 lliures i 18 sous que rebia de diverses persones del lloc d'Ayalar, a Sencelles.

—Un altre cens anual de 10 lliures i 10 sous que li feia Pere Albert d'Alaró per un molí.

—Altres béns, mobles i immobles, que no apareixen especificats.³⁴

Finalment, ¿quin va esser el destí que va seguir l'esmentada cavalleria? Segons Jaime de Oleza³⁵ en 1383 la cavalleria fou venuda per Gualbert Roig a la família Serralta. Ara bé, J. B. Ensenyat afirma que vers la meitat del segle XV «*poseían aún por indiviso dicha caballería la noble familia Mora y la no menos noble Serralta*».³⁶ Això equival a dir que els Móra tornarien a recuperar el seu antic patrimoni sota la fórmula de la propietat compartida, però, com ho feren? Per adquisició? Per restitució? No ho sabem, així com tampoc la data: fou al cap de poc de la confiscació o temps després? Realment, el fet que Oleza no esmenti per a res els Móra després de l'expropiació i posterior donació i que J. B. Ensenyat no citi la font, així com la mateixa forma de la propietat compartida, deixa a l'aire tots aquests interrogants.

Conclusions

La confiscació dels béns contra els partidaris de Jaume III realitzada per Pere IV és una de les qüestions importants per tractar a l'hora d'analitzar més a fons tot el procés reintegracionista, i, en el cas de les cavalleries estudiades, per conèixer quelcom més sobre una de les institucions més complexes i alhora més desconegudes del món feudal mallorquí de la Baixa Edat Mitjana. Amb tot, en examinar la documentació romanen certs problemes sense tenir encara una explicació convincent. Així, per exemple, partint de la base de la relació directa existent entre cavalleria i servei de cavalls armats, com es poden interpretar els canvis que es produeixen en les donacions de Pere IV sobre la prestació del servei de cavalls armats per part dels nous senyors respecte als antics possessors? La qüestió es complica perquè, com hem dit, mentre que Jaume Roig, propietari de la cavalleria d'Estellenes, és eximit de fer el dit servei, Bertran de Fenollet, nou senyor de Masnou, ha de, en canvi, prestar el servei de dos cavalls armats, mentre l'antic senyor només servia amb un cavall armat. En el primer cas pensam que es tracta simplement d'una concessió reial del monarca feta per gràcia especial. Ara bé, com es pot explicar el segon, en què es dóna el fet contrari (el monarca duplica el servei)? De la lectura del document es desprèn que entre 1280 i 1345 es produeix un increment considerable de les rendes que proporciona la cavalleria, fruit segurament d'un progressiu augment dels repobladors. És aquesta la causa que es dupliqui el servei? Si ho pensam així caldria deduir, doncs, que el criteri d'estipular el servei de cavalls armats per la possessió de cavalleries es faria, més que en funció de la seva extensió, en virtut de les rendes

que produirien o, almenys, que a vegades es faria així.³⁷ Amb tot, ací sols hem examinat dos exemples i per arribar a conclusions més definitives manca estudiar molts altres casos.

(1344, juliol, 3: donació a Jaume Roig dels béns dels hereus d'Oliba de Móra)

Nos Petrus Dei gratia rex Aragonum, etc. attendentes dudum ad quanta servitia per nos dilectum consiliarium et thesaurarium nostrum Jacobum Rubei nobis prestita fideliter, legaliter atque prompte merito habentes respectum concessionem infrascripta vobis et vestris perpetuo fecisse cum carta nostra nostre magestatis sigillo munita tenoris qui sequitur:

Noverint universi quod nos Petrus Dei gratia rex Aragonum, etc., gratis affectibus receptentes servitia nobis prestita per vos dilectum consiliarium nostrum Jacobum Rubei et que speramus imposterum exhiberi dignum ducimus ea magnifice retributionis enterino compensare cum itaque cavalleria iam antiquitus ordinata pro deffensione insule Maioricarum quam dudum tenebat in eadem insula videlicet in termino de Stalenchs Oliba de Mora, rebellis noster, sit ad nos ex sui rebellionis pertinacia devoluta. Idcirco tenore presentis carte nostre damus et concedimus de certa scientia et consulte vobis dicto Jacobo et vestris et cui sive quibus volueritis perpetuo cavalleriam predictam cum suis juribus universis hanc itaque donationem et concessionem facimus vobis dicto Jacobo et vestris et cui seu quibus volueritis perpetuo sicut melius dici potest et intelligi ad vostrum nostrorumque salvamentum et bonum ac sanum intellectum. Vos vero /et vestris/ teneamini nobis perpetuo facere servitium pro dictam cavalleriam unius equi armati quod et prout pro eadem et pro aliis cavalleriis dicte insule debet fieri et est hactenus assuetum. Mandantes huius serie gubernatoribus et procuratoribus generalibus, vicariis, baiulis ceterisque officialibus nostris regni Maioricarum presentibus et futuris quod huiusmodi concessionem nostram inviolabiliter observando teneant eam firmiter et observent et observari faciant inconcusse et non contraveniant quivis causa, in cuius rei testimonium presentem vobis fieri iussimus sigilli maiestatis nostre minime roboratam. Data in obsidione castri de Ruppe quinto nonas julii anno domini millesimo CCC^oX^oL quarto. Signum + Petri Dei gratia, etc. Testes sunt infans Petrus Rippacurie et Montanearum de Prades comes; infans Jacobus, comes Urgelli et vicecomes Agarene; Petrus, dominus de Exerica; Raymundus Rogerii, comes Pallarientes; Galcerandus de Bello Podio. Signum + Raymundi Sicardi dicti domini regis scriptoris qui de mandato eiusdem hec scribi fecit et clausit cum litteris in raso ponitis in linea prima ubi dicitur prestita per vos dilectum et in linea octava ubi dicitur servent.

(1346, agost, 13: confirmació de l'esmentada donació)

Attendentes etiam in carta preinserta per inadvertentiam positum extitisse cavalleriam predictam cum suis juribus ob rebellionem Olibe de Mora, rebellis nostri, ex sua rebellionis permanea (?) ad nos devolutam fuisse cum iuxta facti veritatem et prout clare et legitime informati fuimus longe ante tempus donationis predicte dictus Oliba iam fuerat viam universe carnis ingressus set certum existit et clare et legitime nobis constat quod successores sui scilicet Alamanda, uxore sua, que jure usufructuario dictam cavalleriam tenere debebat et Raymunda uxore et heredes universalis Jacobi de Mora, quondam, fratris et heredis jure proprietario ex substitutio-

ne Olibe predicti erant nobis rebellis existentes tunch apud comitatum Rossilionis et adherentes inclito Jacobo de Montespesulano in rebellionem sua ob quod dicta cavalleria nobis pleno jure extitit devoluta. Idcirco cum melius sit quod in veritate consistit et agitur quam quod per inadvertentiam scribitur seu aliter expressatur de predictis plenarie informati huius tenore privilegii declaramus ex certa scientia et expresse dictam cavalleriam ex predictorum successorum dicti Olibe rebellionem qui infra tempus generaliter prefixum incolis et feudatariis dicti regni pro eadem cavalleria nobis facere fidelitatis homagium comite poserunt seu etiam neglexerunt volentes a vobis etiam concedentes quod vos a vestri successores perpetuo in eadem cavalleria quod dicta cavalleria servitium quod dicti Olibe successores pro eadem tempore dicte rebellionis faciebat seu facere tenebantur facere teneamini et non aliud ex causa predicta quamvis in carta suppradicta certum servitium expressetur, mandantes per presentem cartam nostram gubernatoribus et procuratoribus generalibus, vicariis, baiulis ceterisque, officialibus nostris dicti regni presentibus et futuris quod huiusmodi declarationem et concessionem nostras inconcusse teneant perpetuo firmiter et observent et contra ipsam non veniant nec aliquem contravenire permittant aliqua ratione seu causa in cuius rei testimonium presens privilegium fieri iussimus nostre maiestatis sigillo pendenti munitum. Data in monasterio Populeti idus augusti anno domini millesimo CCC°X°L sexto. Signum + Petri Dei gratia, etc. Testes sunt inclito infans Petrus Ripacurie et Montanearum de Prades comes; ffrater Sanctius Tirassone, episcopus; Hugo, vicecomes Cardone; Raymundus Fulconis Cardone; Bertrandus de Fonnolletto; ffruit clausum per Matheum Adriani, sriptore regium.

(1347, maig, 2: donació d'altres béns de les hereves d'Oliba de Móra a Jaume Roig)

Idcirco cum nunc ad vostram scientiam sit deductum quod successores iamdicti Olibe ut predictur nobis rebellis preter cavalleriam predictam habebant bona inferius expressata in regno Maioricarum predicto nobisque duxeritis supplicandum ut generalem donationem quam de bonis omnibus predictarum rebellionem vobis et vestris fecimus exequentes nobis bona ipsa et alia que fuerunt illarum concedere et tradi facere dignaremur, nos volentes donationem ipsam ut convenit observare operis per effectum, cum presenti carta nostra perpetuo valitura geritis ex certa scientia atque spontanea voluntate damus et concedimus vobis dicto Jacobo Rubei et vestris aut cui vel quibus volueritis imperpetuum illum censum undecim librarum et decem et octo solidus monete regalium Maioricarum minorum quam diverse persone prestabant et solvere tenebantur annis singulis in festo nativitatis domini iamdicto Olibe de Mora vel dictis successoribus suis per quibusdam terris que tenebant per illis in loco vocato Ayalar in parrochia de Sençelles. Et etiam illas decem libris, decem solidus dicte monete quas Petrus Alberti de Alero prestabat et prestare tenebatur per censu predictis successoribus quolibet anno in festo purificationis beate Marie mensis ffebroarii per quondam molendino qui fuit Berengarii Ponci quod est in dicto loco de Alaro; et etiam alia bona quecumque tam mobilia quam immobilia que sint vel fuerint mulierum rebellionem predictarum ac si essent in presenti donationem singulariter expressata. Ita quod nos et nostri et quos volueritis imperpetui habeatis, teneatis et possidantis pacifice et gente, bona et jura scimus specificata et alia que poterunt reperiri fuisse mulierum ipsarum sibi eo modo conditione et forma quibus predicti possidebant melius et ea tenebant eaque possitis dare, vendere, permutare

et alienare et de illis vostras et vestrorum facere voluntates, mandantes cui presenti gubernatori ac procur[at]o]ribus nostris regalibus dicti regni Maiorice ceterisque officialibus et subditis nostris presentibus et futuis quod predictam donationem et concessionem nostram firmam habeant et observent et ab omnibus faciant inviolabiliter observari et non contraveniant nec aliquem contravenire permitant aliqua ratione, in cuius rei testimonium presentem cartam nostram vobis fieri iussimus nostre maiestatis sigillo pendenti munitam. Data Valentie sexto nonas madii anno domini millesimo CCC X L septimo. Hugone cancellarii.

Signum + Petri Dei gratia regis Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comitisque Barchinonis, Rossilionis et Ceritanie.

Testes sunt:

Inclitus infans Petrus Rippacurie et Montanearum de Prades comes.

Hugo Vicente, episcopus et cancellarius dicti domini regis.

Hugo, vicecomes Cardone.

Raymundus Falconis Cardone.

Bertrandus de Fonolletto.

Sig + num mihi Ffrancisci de Prohomen, scriptoris dicti domini regis qui de mandato eiusdem hec scribi feci et clausi cum litteris in raso ponitis in IIII linea ubi legitur donationis et alibi in eadem linea cum de nisi cavalleriam sub scriptam eam vobis dedimus cum carta nostra quam cum in promptu non habeatis a registro nostro trascrubi fecimus in hunc modum eaque solito signo signavi.

Mandatum per dominum rex Petrus.

Ffrancisco de Prohomen.

Visa per dominum rex.

NOTES

¹ Aquest tema serà objecte d'estudi al nostre projecte de tesi doctoral sobre *La reintegració de la Corona de Mallorca a la Corona d'Aragó*, en vies d'elaboració.

² Ens remetem a la nostra tesi de llicenciatura: *El Real Patrimonio de Mallorca y la campaña del Rosellón. Aportación financiera (1343-45)*, presentada a la Universitat de les Illes Balears (setembre, 1984), així com a altres documents que analitzarem a la nostra tesi doctoral.

³ «Tenore presentium vobis dicto Bernardo concedimus atque damus illos duos captivos quos in quodam alquerea Arnaldi de Puigdorjila, legum doctoris, dum eam occupabatis nostro nomine invenistis. Ita quod ipsi captivi de cetero sint vestri et vestrorum eosque possitis tam vobiscum a libere / retinere quod etiam vendere et eorum pretium vestris et vestrorum utilitatibus applicare». ARM, R.P. 26, f. 28 v.

⁴ Sobretot pel que fa a la donació feta a Bertran de Fenollet, el document notarial de la qual fou transcrit per Jaime de Oleza y de España: «Caballerías de Mallorca», a BSAL, tom XXIII, Palma 1931, pág. 277-285. Igualment l'esmentat historiador transcriví un altre document sobre la donació de la cavalleria d'Estellencs a Jaume Roig «Cavallerías de Mallorca», BSAL, XXX, Palma 1950, pág. 498-499).

⁵ Maria Barceló i Crespi: «Algunes anotacions sobre el sistema defensiu de Mallorca: els cavalls armats», a *Mayurqa*, 19, 1979-80, pág. 99.

⁶ Pedro Montaner: «Les cavalleries mallorquines (segles XIII-XVIII)», a *Terra, treball i propietat. Classes agràries i règim senyorial als Països Catalans*, Barcelona 1986, pág. 45-46.

⁷ Aina Le-Senne: *Canamunt i Canavall*, Palma 1981, pág. 39.

⁸ *Hanc vero venditionem et cessionem tibi et heredibus et successoribus tuis facimus precio viginti mille solidi barchinonensis*. Jaime de Oleza: «Caballerías de Mallorca», BSAL, XXIII, pág. 278.

⁹ «Hoc pacto vendimus tibi et tuis hec omnia infrascripta per tu et heredes et successores tui qui ea habebunt et tenebunt teneatis ea pro nobis et heredibus et successoribus in feudum et quod sitis inde homines et fideles vassalli nostri et heredum et successorum nostrorum paretis et teneatis paratum unum equum cum garnicione corporis et ejusdem equi ad defensionem insule Majorice contra saracenos.» Oleza: «Caballerías»... BSAL, XXIII, pág. 278-79. El servei del cavall armat era realitzat normalment. Així, en 1332, trobam Perico de Puigdorfila a la mostra convocada aquell any (Josep Ramis d'Ayreflor i Sureda: «Estament militar i prohoms amb honors de cavallers de Mallorca a mitjan segle XIV (1332-1362)», a BSAL, tom XXVI, Palma 1931, pág. 8).

¹⁰ «Habeatis in ipsis vendicionibus et alienacionibus dominia, laudimia, foriscapia et faticas.» Oleza: «Caballerías»... pág. 279.

¹¹ «Quod infrascripta non possitis alienare in clericis vel sanctis vel militibus vel domibus religionum.» Oleza: «Caballerías»... pág. 278.

¹² Veg. Juan Muntaner i Juan Vich: *Documenta regni Majoricarum. Colección de documentos inéditos para la historia del antiguo reino de Mallorca (1229-1349)*. Palma 1945, doc. 205, pág. 196.

¹³ Veg. Alvaro Campaner: *Cronicón Majoricense. Noticias y relaciones históricas de Mallorca desde 1229 a 1800*. Palma 1888, (3ª edició, 1984), pág. 57.

¹⁴ ARM, R.P. 3.416. F 82 r. Aquesta pena tenia un caire especialment difamatori, per expressar l'oprobri que havia de merèixer la memòria d'aquella persona.

¹⁵ La sentència judicial dictada contra ell es troba publicada a manera d'apèndix a J. M. Quadrado i P. Piferer: *Islas Baleares*, Palma 1888 (2ª edició, 1969), pág. 284-285.

¹⁶ «Unam cum certis bonis ejusdem Petri, propter crimina detestanda et horribilia per eum quatenus nostram majestatem regiam perpetrata sive commissa occassionem quorum fuit finaliter decapitato nostre fuerint curie confiscata.» Oleza: «Caballerías»... pág. 283. Un inventari dels béns mobles que li foren confiscats a la seva vivenda es troba publicat a Muntaner-Vich: *Documenta regni Majoricarum*, doc. 215, pág. 210-214. Part d'aquests béns foren concedits en 1349 a Bernat Soltzina de Puigdorfila amb la condició de retornar-los si així li era exigit o bé pagar 50 lliures.

¹⁷ «Tenore presentis carte nostre per nos et omnes successores nostros motu proprio gratis et ex certa sciencia ac consulte, damus et concedimus vobis jam dicto Bertrando de Fonolletto et vestris et quibus volueritis in perpetuum pura, perfecta et irrevocabilis inter vivos donacionem, quandam cavalleriam vocatam Des Mas Nou et de Banyols que fuit Petri de Puigdorfila, quondam, in insula Majoricarum situata.» Oleza: «Caballerías»... pág. 283.

¹⁸ «Hanc autem donacionem et concessionem facimus vobis dicto nobili Bertrando et vestris perpetuo de predicta cavalleria pure, libere et absolute cum juribus, redditibus, exitibus, proventibus, esdevenientis et pertinentiis suis, terris, vineis, pastuis, devestis, olivariis et arboribus et cum hospiciis, domibus et rafallibus et aliis suis juribus quibuscumque prout eam ante factus Petro dum vivebat habebat et tenebat.» Oleza: «Caballerías»... pág. 283.

¹⁹ «Excepta jurisdictione omnimoda quam nobis expresse retinemus.» Oleza: «Caballerías»... pág. 283.

²⁰ «Intendimus tamen quod eadem cavalleriam cum suis juribus et pertinentiis super dictas ultra tres millia quingentos solidos Majoricenses rendales et annuales non excedat, si vero eadem cavalleriam amplius valeret de tribus milibus quingentis solidis Majoricensis rendalibus et annualibus quolibet anno et superius est expresum, totum illud plus nobis retinemus et volumus reservari illud plus volumus recepti et colligi per procuratores nostros Majorice seu illos quos ad hoc duxerimus eligendos.» Oleza: «Caballerías»... pág. 283.

²¹ «In dictam cavalleriam teneamini nobis et nostri servire per eadem cum duobus equis armatis intra Insulam Majorice predictam quandocumque et quotiescumque nos vel nostri dictum servicium duxerimus requirendum et sub ea forma qua aliis cavallerias tenentes in dicta insula nobis pro eis servire tenetur.» Oleza: «Caballerías»... pág. 283.

²² «Ratione cavallerium de Masnou, Banyols et Benauyr... que illas olim possidebat nobilis domina vicecomitissa de Ruperberino, filia et eres nobilis Bertrandi de Fonolletto, quondam.» Oleza: «Caballerías»... pág. 283.

²³ «Vos, dictus Anthonius asserebatis quod dicte DCCCLXXV libre non loco pretii sed pro meioramentis factis in dicta alqueria et aliquibus bonis mobilibus et semoventibus emptis ad opus dictarum cavalleriarum per dictam nobilem vicecomitissam eidiem nobili fuerunt adjudicate et solute.» Oleza: «Caballerías»... pág. 284.

²⁴ Veg. Juan Bautista Ensensyat i Pujol: *Historia de la Baronía de los señores ohispos de Barcelona en Mallorca*, vol. I, Palma 1919, pág. 110.

²⁵ Com les de la majoria de cavalleries illenques, car el seu procés de formació, com diu Ricard Soto, «és un dels aspectes més necessitats d'un estudi de la Mallorca medieval» (*Còdex català del Llibre del Repartiment de Mallorca*), Barcelona 1984, pág. 23.

²⁶ «Attendentes etiam quod cavalleria iam dicta, per inclitum Jacobum de Montepeliero, quando ipse Jacobus praesidebat regno Maioricae, fuit recepta a servicio unius equi armati.» Jaime de Oleza y de España: «Caballerías de Mallorca», a BSAL, XXX, Palma 1950, pág. 498.

²⁷ Veg. l'apèndix documental.

²⁸ Item, quedam cavalleria heredum vel successorum Olibe de Muredinem, que est in ville de Stalenchs.» ARM, A.H. 440, folis mltá quadern, sense numerar, inclosos entre els folis 93 v i 94 r.

²⁹ «Item lo dit senyor governador tench per reebut un cavall armat lo qual los hereus d'en Oliba de Móra eren tengus de fer per lo dit bisbe, e ara aquell deuen fer los procuradors reynals per tal com los béns del dit Oliba de Móra han pres a les mans reynals.» Muntaner-Vich: *Documenta regni Majoricarum*, doc. 205, pàg. 193.

³⁰ ARM, R.P. 3055, F 40 v.

³¹ Veg. l'apèndix documental.

³² Jaime de Oleza: «Caballerías de Mallorca», B.S.A.I., XXX, pàg. 498.

³³ Veg. l'apèndix documental.

³⁴ Íd.

³⁵ Oleza: «Caballerías»..., tom XXX, pàg. 499.

³⁶ *Historia de la Baronía*..., tom I, pàg. 243.

³⁷ En aquest sentit hom coincideix amb allò que exposa Jaume Sastre a la seva tesi doctoral, *Economía y sociedad del reino de Mallorca en el primer tercio del siglo XIV*, encara inèdita.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1347, agost, 9 - Mallorca

Aplec de documents referents a la donació feta per Pere IV al seu conseller i tresorer reial Jaume Roig dels béns que foren dels hereus d'Oliba de Móra, rebels i partidaris de Jaume III.

ARM, L.R. 12, F 101 r. - 103 r.

Quinto idus augusti anno domini millesimo CCC^oX^oL septimo.

Die et anno premissis coram honorabili et prudenti viro Philippo de Boil, gubernator generali Civitatis et regni Maioricarum et eidem adjacentium insularum comparuit Ffranciscus Rubci, civis Maioricarum, et nomine /procuratio ut dicitur/ et vice venerabilis Jacobi Rubci factas sui consiliarii et thesaurarii regii obtulit et presentavit eidem quondam cartam pergamenam magestatis regie sigillo pendentis munitam tenoris et continentie subsequentis:

Nos Petrus Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinonis, Rossilionis et Ceritanie. Attendents nos dudum propter quanta et accepta servicia per nos dilectum consiliarium et thesaurarium nostrum Jacobum Rubci tam in regni Maioricarum adquisicione felici quan aliter nobis fideliter prestita dedisse et concessisse generaliter vobis et vestris perpetuo bona omnia tam mobilia quam immobilia et tam sedentia quam semoventia que fuerunt successorum Olibe de Mora, quondam, videlicet Alamande, uxoris eiusdem Olibe, que usufructuario jure bona ipsa tenebat et tenere debebat, et Raymunde, uxoris et heredis universalis Jacobi de Mora, quondam, fratris et heredis dicti Olibe de Mora, jure proprietario et vigore substitutionis sibi facte per Olibam suppradictum que quidem bona omnia propter rebellionem dictarum Alamande atque Raymunde que tunch apud comitatum Rossilionis et in eo inclito Jacobo de Montespesulano, qui nobis rebellaverat, adherebant nobis et nostre /curie/ pleno jure et ad dispositionem nostram libere fuerant devoluta quodque quare tempore donationis predictae per nos vobis facte ad vostram notitiam non pervenerat. Ymmo ignorabatis omnino alia esse bona successorum Olibe suppradicti in dicto regno Maioricarum nisi cavalleriam subscriptam cam vobis dedimus cum carta nostra quam cum in promptum non haberetis a registro nostro transcribi fecimus in hunc modum:

